

CHORALIS CONSTANTINUS 500

A HABSBURG CSÁSZÁRI UDVAR ÉNEKES SZERTARTÁSAI A 15-16. SZÁZADI GYAKORLAT ALAPJÁN
VOCAL LITURGICAL MUSIC IN THE HABSBURG IMPERIAL COURT ACCORDING TO 15TH AND 16TH-CENTURY PRACTICES

Heinrich Isaac (c.1450-1517)

Születésének pontos idejét és helyét nem tudjuk. Feltehetően 1450 körül született Németalföldön, ahogy ezt az életének korai szakaszára vonatkozó itáliai forrásokból következtetni lehet, amelyekben „Arrigho de Ugho da Fiandra” említik.

Életéről elsőként 1484-ből van adatunk. Ekkor Lorenzo „il Magnifico” de Medici szolgálatában állt Firenzében. Itt a család által patronált három templom énekese és komponistája volt, valamint Lorenzo gyermekeinek zenei nevelését is ellátta. Gyakran komponált világi műveket is az udvar költőinek, vagy a család tagjainak verseire is. Giovanni Medici később X. Leó pápáként felkarolta és jelentős feladattal látta el idő tanítómesterét.

Isaac 10 évet töltött Firenzében, majd 1494-ben Lorenzo halála után két évvel távozott a városból, de nem örökre. A korai firenzei évek alatt megházasodott, és Lorenzo segítségével házat vásárolt a városban, közel a Medici palotához. Isaac távozása után felesége Firenzében maradt, így a komponista – amikor csak tehetett – hazalátogatott. Egy helyi intézménnyel kötött szerződése fennmaradt, miszerint ők gondoskodnak Isaac feleségének ellátásáról, ételt és bort szállítottak a házhoz évenkénti díjazás fejében.

Legközelebbi adatunk szerint 1496. novemberében csatlakozik I. Miksa császárhoz, aki ekkor Pisában állomásozik. A Habsburg udvar eddig kívül esett a németalföldi zeneszerzők „hatósugarán”, Isaac az első, aki a császár szolgálatában magas szintre juttatja, felvirágoztatja az udvar zenei életét.

1497. áprilisában már szerepel a neve a bécsi udvar fizetési jegyzékén, mint „udvari komponista”. A kedvező feltételek hatására feleségét is Bécsbe hozatja.

Az új pozíció megváltoztatja saját műveinek repertoárját. Németalföldön és Itáliában töltött idejéből elsősorban francia és olasz nyelvű világi darabjai maradtak fenn, ettől az időtől, pedig latin nyelvű motettái, liturgikus és ünnepi alkalmakra készített művei kerülnek előtérbe. Természetesen, a kor hagyománya szerint, felhasznál világi dallamokat is ezekhez az új művekhez. Az ausztriai és német területeken divatos „Lied” világi műfaját a francia chansonok művészi színvonalára emeli, és gyakran egyházi művekben is feldolgoz egy-egy ismert dallamot.

Másik jelentős újítása a különösen német területeken elterjedt „alternatim” gyakorlat továbbfejlesztése. Ez a gyakorlat az *ordinarium missae* tételeire volt jellemző, ami azt jelentette, hogy váltakozó módon, egy- és többszólamú részek felváltva követték egymást az egyes énekelt részekben belül. A XV-XVI. században az orgona és ének váltakozásáról is tudunk. Isaac ezt a gyakorlatot továbbfejleszti, és kiterjeszti a *proprium missae* tételeire is, kettős értelemben: egyrészt a fent leírtak szerinti váltakozás figyelembevételével, másrészt a *proprium missae* egyes tételeinek feldolgozását tekintve; vagyis az *introitus*, *alleluia/sequentia*, *communio* többszólamú, a köztes változó részek *graduale* és *offertorium* egyszólamú gregorián. Isaac pozíciója szerint műveit bécsi használatra komponálta, de gyakorta küldött darabokat Firenzébe, vagy más európai városokba, udvarokba. Bécs és Firenze mellett életének fontos helyszínei voltak még Torgau, Ferrara és Konstanz, ahol időről-időre megfordult.

Röviddel I. Miksával való találkozása után Bölcs Frigyes szász fejedelem udvari Kapellájának névsorában olvashatjuk Isaac nevét Torgauban, ahol ezután többször felbukkan. Még 1498 előtt felkerül a Habsburgok számadó könyvébe, és 1499-ben megfordul Firenzében is. Az 1505 körül keletkezett többszólamú mise anyagot tartalmazó kéziratban nagyrészt a torgauai Bölcs Frigyes számára komponált művek vannak. Ezeket később jelentősen átdolgozza és a bécsi gyakorlatba már ezek a felújított művek kerülnek, amikből Isaac halála után közel 50 évvel létrejön a *Choralis Constantinus* nyomtatványa.

Ferrari látogatását egy 1502. szeptemberéből származó levél örökíti meg, melyet I. Ercole herceg egyik ügynöke küld urának: „*Felhívom Fenséged figyelmet, hogy Isaac énekes Ferrarában járt, és a „La-mi-la-sol-la-si-la-mi”, témára motettát szerzett, amely nagyon jó, s amellyel két nap alatt elkészült. Ebből mindazonáltal még nem lehet többre, csupán arra következtetni, hogy nagyon gyorsan dolgozik; azonkívül azonban úgy komponál, hogy munkája tetszik az embereknek. Úgy találom, hogy alkalmasabb lenne Fenséged szolgálatára, mint Josquin, mert szívélyesebb modorú és több újat ír. Igaz ugyan, hogy Josquin jobban komponál, de a saját feje és ízlése után megy, nem pedig az emberek kívánságát követi.*” A levél ellenére a herceg Josquin-t hívja meg udvarába komponistának.

Sokkal fontosabb Isaac kapcsolata a német Konstanz városával. Valamivel 1505. előtt Martin Vogelmayer volt a város orgonistája, akinek kézírásával van lejegyezve Isaac *Sub tuum praesidium* kezdetű motettája a St. Gall - MS 530 jelzetű kéziratban. Egy másik kódex (St. Gall - MS463/464) őrzi az ugyancsak Konstanzban

keletkezett hatszólamú *Virgo prudentissima* motettáját. 1507-ben birodalmi gyűlést tartanak a városban, ahol Niccolo Machiavelli ünnepségén a komponista és felesége is részt vesznek. I. Miksának és a császári Kapellának ekkor Konstanz a székhelye. A katedrális püspöke, *Hugo von Hobenlandenber*g itt hallja Isaac liturgikus műveit, és valószínűleg ő veti fel a zeneszerzőnek a későbbi *Choralis Constantinus* ötletét.

Isaac életének utolsó szakaszában Ausztria liturgikus és világi zenéjének megújításán, jobbátételén fáradozik. Firenzében a Mediciek újra megerősödnek. Lorenzo halála után, Savonarola fellépésének hatására hatalmi helyzetük meggyengült, de ekkorra visszanyerik befolyásukat. Ebben nagy szerep jut Lorenzo fiának – akit Isaac még ifjúkorában tanított – Giovanni de Medicinek pápává választása, aki X. Leó néven uralkodott Rómában. A pápa 1514. május 13-án, közvetett módon levelet küld ifjúkori mesterének. Az üzenetet a Sixtus-kápolna Priorjára Nicolo da Pittis-re bízta. A pápa Isaac részére nyugdíjat biztosít 22 évvel azelőtti szolgálataiért, és arra kéri, hogy a Medici család ügyeinek intézésében, befolyásuk visszaállításában segítse Firenzében. Isaac a levél kapcsán felkeresi I. Miksát, és a pápa kérésére hivatkozva a császár szolgálatából való felmentését kéri. A császár elismerve és megköszönve eddigi szolgálatait, tekintélyes életjáradékban részesíti és elbocsátja. Isaac ezután visszatér Firenzébe és nem hivatalosan a Medici családot szolgálja, ügyeinek intézését felügyeli. Itt halt meg 1517. március 26-án.

Choralis Constantinus

A zenetörténet egyik legnagyobb vállalkozása.

1550-ben és 1555-ben Hieronymus Formschneider nürnbergi kiadónak köszönhetően jelent meg három kötet terjedelemben a teljes egyházi évet felölelő mise-proprium anyagokat tartalmazó kiadvány.

Az első kötet a vasárnapok szertartásához kapcsolódó tételeket közli. A második kötetben a nagyobb egyházi ünnepek (húsvét, pünkösd, mennybemenetel stb.) liturgikus tételei találhatóak, míg a harmadik kötetben a szentek ünnepeihez kapcsolódóan közöl műveket, kiegészítve néhány egyedi ünnep anyagával (akadnak duplikált alkalmak a második kötetrel összevetve, némileg eltérő liturgikus tételekkel), illetve néhány alternatív gyakorlat szerint megkomponált mise-ordinárium ciklus is helyet kapott az utolsó kötetben.

Próbáljuk áttekinteni ennek a hatalmas zenei kincsnek a keletkezésétől a nyomtatott megjelenéséig terjedő közel 50 évig tartó kalandos történetét!

A történet 1507-ig nyúlik vissza, amikor Heinrich Isaac a császári Kapella zeneszerzőjeként I. Miksa kíséretében Konstanz városában tartózkodik. Ekkor figyel fel rá a katedrális püspöke, és kéri fel egy teljes egyházi évet felölelő liturgikus énekanyag megkomponálására, a konstanzi katedrális számára. Isaac 1508. április 14-én megbízást kap a katedrális káptalanjától a fontosabb ünnepek (*etlich officia in summis festiuitatibus*) „Formuláinak” (*Formularies=alapelvek*) elkészítésére. A következő feljegyzés szerint 1508. május 18-án néhány elkészített „Formula” átdolgozására kéri. Végül a megbízástól számított 19 hónappal később, 1509. november 29-én a káptalan elfogadja a teljes mise-proprium anyag „Formuláit” (*1509 Exparte Cancionales per ysaac transmiss*). „Formulák” alatt valószínűleg azt a tervet kell érteni, amiben Isaac rögzíti a megzenésítendő részek liturgikus szövegét és gregorián dallam-anyagát. Ezt a tervet Isaac hátralevő életében folyamatosan valósítja meg, a „Formulák” szerint sorra komponálja meg azok többszólamú részeit. Minden bizonnyal a katedrálisban e szerint az összeállítás szerint végezték a szertartásokat 1526-ig, amikor a protestánsok támadásai elől a káptalan menekülni kényszerült Konstanzból.

Isaac konstanzi kéziratái és azok másolatai – ezekben a nehéz időkben – egy augsburgi könyvkereskedő, Georg Willer tulajdonába kerültek, aki ezeket továbbadta *Hans Ott* részére, Nürnbergbe. Hans Ott felismerve a „Formulák” jelentőségét, felkéri zeneszerző barátját *Ludwig Senfl* személyében, hogy szerkessze meg a teljes anyagot a rendelkezésre álló kéziratok és másolatok segítségével, illetve a hiányzó részeket az „Formulák” alapján egészítse ki. Senfl a feladatot kiváló ötletnek és lehetőségnek találta. A nagyszerű komponista Isaac tanítványa volt, ahogy az önéletrajzi motettájából (*Lust hab ich g'habt zur Musica*) kiderül.

Mesterét 1515-ben közvetlenül követte a Habsburg udvar zeneszerzői állásában, amit Isaac halálának idején is betöltött. Művészi céljának tartotta Isaac tervét a császári udvar Kapellájában megvalósítani, de ebben megakadályozták. 1519-ben I. Miksa halálakor az Kapellát feloszlatták, Senfl-t elbocsátották. A zeneszerző hűsége korábbi mesteréhez töretlen maradt. 1520-ban ennek ékes bizonyítékát adja a *Liber Selectarum Cantionum* c. motettás kötet megjelentetésével, melyben Isaac műveiből is többet közread.

Senfl-t új pozíciója Münchenbe, a bajor hercegi udvarba szólítja. Itt 1523-ban kapja azt a feladatot, hogy szervezzen udvari Kapellát. (Ebbe a kórusba nyer néhány évtized múlva Orlando di Lasso is felvételt mint énekes, majd az ő irányítása alatt éri el a müncheni Kapella a fénykorát.) Senfl, nem sokkal Münchenbe való megérkezése után hozzákezd Isaac műveinek másolásába. Nem véletlen, hogy a legfontosabb 4 kéziratban Isaac műveket tartalmazó forrás itt található (MSS 35-38). 1531-et írunk, amikor Hans Ott felkeresi Senfl-t tervével, aki ezután hosszú ideig dolgozik mestere hagyatékán. Hat évvel később, Ott egy másik kiadványának

(*Novum et insigne opus musicum*, 1537.) előszavában beharangozza a készülő tervet: „*Isaaci pauca habere potui, sed facile id pensabimus proxima editione, qua Choralem cantum constantiensem, ut vocant vulgabimus*”. Anyagi nehézségek miatt a kötet nem tud megjelenni. Időközben Senfl 1542-1543 körül meghal, majd nemsokkal utána 1546-ban Hans Ott is. Senfl 1537-ben elkészült Isaac terveinek megszerkesztésével, a hiányzó részek kiegészítésével, összeállt a nagy mű, legalábbis erre utal, hogy halála utánról nincsenek mástól bejegyzések a kéziratban. A kiadvány Hieronymous Formschneiderhez kerül, aki 1550-ben adja ki a *Choralis Constantinus I.* kötetét, majd 1555-ben a II. és III. kötetet.

Több mint három évszázadnak kellett eltelnie, hogy modern átírásban is napvilágot lásson ez a sorozat. Az első két kötet modern kiadása kritikai jegyzetekkel 1898-ban és 1909-ben jelent meg Guido Adler és Anton Webern közreadásában. A korábbi erőfeszítések az 1950-es évek után felerősödtek a tekintetben, hogy alapos vizsgálat alá kerüljenek a „Formulák” egyes részei és a teljes kompozíciós sorozat. Régi Graduálék és Missálék, számos kézirat és nyomtatvány átvizsgálása történt meg a szóba jöhető egyházmegyék területén, ahol ezek a művek liturgikus használatba kerülhettek.

A konstanzi püspökséghez tartozó nyomtatott Graduale nem került elő ebből az időből, csak kézirásos Missale. Ez alapján egyértelmű, hogy a *Choralis Constantinus* terve az ő felkérésükre készült. A második kötetben található három szent anyaga (St. Conrad, St. Pelagius és St. Geberhard) teszi egyértelművé, hogy Isaac ezt az összeállítást Konstanz számára írta. Ezek a szentek csak a helyi liturgiában szerepelnek. A második kötet „Formuláit” összevetve a Missaléval kiderül, hogy ez a kötet teljes egészében Konstanz számára készült. Azonban más a helyzet az első és harmadik kötettel. Ezek összevetése a konstanzi Missaléval mutatnak kisebb eltéréseket, sőt esetenként a „Formulák” nincsenek semmilyen összefüggésben a misekönyvvel. Ennek a két kötetnek a legfőbb forrásai a Senfl és társai által másolt müncheni kéziratok (MSS 35-38). Ezek több liturgikus könyvvel való összehasonlítása alapján a passauai nyomtatott Graduale, az 1511-ben Bécsben megjelent Graduale Pataviense vehető mintának a „Formulákat” illetően. E szerint a Graduale szerint végezték a bécsi császári Kapella liturgikus gyakorlatát.

Az első kötetben kapnak helyet az alábbi mise-proprium anyagok: (a) Szentháromság vasárnapja, (b) 23 pünkösd utáni vasárnap, (c) Adventi időszak vasárnapjai, (d) Vízkereszti időszak vasárnapjai, (e) Nagyböjti időszak vasárnapjai, a (f) Húsvéti időszak vasárnapjai és a (g) Mennybemenetel utáni vasárnap. A harmadik kötetben Senfl közreadásában a következő ünnepek tételei találhatóak: (a) Szentek közös részei, (b) 5 Tractus, (c) 17 „Formula” egyes szentek ünnepéhez és szentek közös részeihez kapcsolódva, amelyek közül 7 duplikált ünnep a második kötettel, valamint (d) 5 mise-ordinárium ciklus.

Senfl szándéka egyértelműen az volt, hogy Isaac által Konstanz felkérésére elkezdett zenei anyagot a „Formulák” alapján kiegészítse az egész egyházi évre, amihez még alternatív ordinárium sorozatot is illesztett, ami egy templomi kórus számára teljessé teszi a három kötetet. Az odaadó tanítvány megszerkesztette mestere teljes liturgikus zenei törekvéseit magába foglaló gyűjteményét. Egy dolog nem sikerült maradéktalanul, mégpedig az, hogy egy egyházmegye rítusa szerint álljon össze a teljes három kötet. Erre utal a sorozat második és harmadik részében található duplikált ünnepek sora (ami a teljes művet tekintve igencsak elenyésző). Ilyen módon kétféle gyakorlat szerint, a konstanzi és a passauai/bécsi rítus szerint áll össze a teljes sorozat.

Ezek szerint a *Choralis Constantinus* cím kissé félrevezető, hiszen az első és harmadik kötet csak a császári Kapella gyakorlata szerinti anyaggal készült el. Senfl megpróbálta megőrizni eredeti egységében az egyes ünnepek tételeit, az egyes tételek különálló részeit, ezért nem javított bele mesterének Konstanz számára összeállított második kötetének anyagába, így maradhatott meg ez a rítusok szerinti kettősség.

Több szempontból is nagy jelentőségű a *Choralis Constantinus* megjelenése. A kötetben rögzített előadói gyakorlatnak középkori gyökerei vannak. Az első többszólamú művek – melyek liturgikus használatra, ezen elv szerint készültek – a XII- XIII. századból maradtak fent. Legfontosabb forrásuk a francia *Notre Dame-i iskola* két alakjának *Leoninus*nak és *Perotinus*nak műveit is tartalmazó *Magnus liber organi* nevet viselő kottás kézirat. Isaac korából tudunk több zeneszerzőről is, akik ezt a gyakorlatot egy-egy proprium sorozat erejéig alkalmazták, ám sem kortársainak, sem a késői utódoknak nem sikerült ezt a teljes egyházi év alkalmaira kiterjesztenie. Ismerünk nagynevű komponistákat, akik kísérletet tettek erre vonatkozóan, de vagy nem lett teljesen kidolgozott művük, vagy nem is maradt belőle fenn kézzelfogható adat, csak írásos források utalnak erre. Ilyen például *William Byrd: Gradualia* sorozata, vagy *Giovanni Pierluigi da Palestrina: Gradualia* terve.

A XVI. század közepén, a német kottakiadásban ritkaság volt, hogy külön kiadványt jelentessenek meg egy szerző műveiből, főleg hogyha az illető nem német születésű. Heinrich Isaac volt az első, aki ilyen megtiszteltetésben részesült.

Ez a mű az utókorra hagyományozza a korabeli német egyházzenei gyakorlatot, I. Miksa császár és más jeles fejedelmek udvarainak énekes hagyományát.

Ez az első olyan jellegű kiadvány, amelyet a későbbi összkiadások (*Opera omnia*) előfutárának tekinthetünk. Liturgikus szempontból pedig, a megjelenés után az első rész, a vasárnapok anyagát tartalmazó kötet alapján folytak a vasárnapi szentmisék a Habsburg udvarban, és ez a gyakorlat elterjedt egész Ausztriában, Németországban és a svájci egyházban, aminek rövid időn belül a reformáció terjedése szabott gátat.

Úrnapja

Úrnapjának ünneplése nem ősi hagyomány (egyháztörténeti léptékkal). A Pünkösöd utáni második csütörtökön tartjuk az ünnepet, emlékezve ezzel Nagycsütörtökre. (Hazai gyakorlatban ez átkerült a Pünkösöd utáni második vasárnapra.) Úrnapja keletkezése a XII. században fellendülő Eukarisztia-kultusszal van összefüggésben. Az ünnepet IV. Orbán pápa rendelte el, és ő bízta meg a domonkosrendi Aquinói Szent Tamást az ünnep zsolozsma- és miseszövegeinek kidolgozásával, melyeket a mai napig használ az Egyház. Az úrnapi szertartás sajátja a körmenet, melyben a négy világtájat áldja meg a pap, az Eukarisztia ereje által. Az első ilyen körmenetekről már 1274-79 között van adatunk. A II. vatikáni zsinat ehhez a naphoz csatolta a IX. Piusz pápa által bevezetett Jézus Szent Vére ünnepét is (korábban július 1.), ezért mai teljes neve: Krisztus szent testének és vérének ünnepe.

Az ünnepnap kialakulásának misztikus előzményei is voltak:

„Szent Julianna lüttichi Ágostonrendi apáca látomása is belejátszik az ünnep bevezetésébe (Hold-látomás: hiányzik egy darab belőle, mert az ünnepek körében hiányzik az Eukarisztia ünnepe). Lelkiatyja, a lüttichi püspök 1246-ban vezeti be az ünnepet. A lüttichi püspök buzgólkodását támogatta Jacobus Pantaleon lüttichi fődiákonus, aki azután IV. Orbán néven pápa lett (1261-64). Pápa korában sokat meditált, habozott az ünnep bevezetése körül. Azután Orvietóban éri a hír, hogy Bolzanóban egy, a jelenlétben kételkedő pap kezében az átváltoztatott szentostya vérezni kezdett. A véres corporalét 1246. június 8-án mutatták meg a pápának, aki ezután elrendelte Úrnapja ünnepét. Eleinte nem tekintették kötelezőnek, a végleges elrendelés V. Kelemen pápa nevéhez fűződik (1317).

1209-ben kapta először Julianna sokszor megismétlődő látomását. Ebben az évben kezdte el Montfort-i Simon gróf a véres háborút a tűrhetetlenné vált albigenis rémuralom ellen. És ugyanebben az évben egy szikár, alacsony, szürkeruhás umbriai parasztruhába öltözött férfi jelent meg III. Ince pápa előtt tizenkét társával együtt, hogy elnyerje a pápa engedélyét működéséhez: Isten szegénykéje, Assisi Szent Ferenc támasztotta meg a pápa álmában a Laterán roskadozó falait. Ő, „a Poverello” és rendje lett a másik kolduló renddel, a prédikáló testvérekkel (domonkosokkal) együtt az Eukarisztia kultuszának fő terjesztője.”

CORPORIS CHRISTI

Szt. Mihály Templom (2010. június 6., 19.00)

St. Michael's Church (6. June, 2010. at 7 PM)

Introitus – Heinrich Isaac: **Cibávit eius** (Choralis Constantinus II.)

Kyrie – Heinrich Isaac: Missa Paschale a5

Gloria – Heinrich Isaac: Missa Paschale a5

William Byrd: O salutáris hostia (Gradualia I, 1605)

Graduale – **Oculi ómnium** (Graduale Pataviense)

Alleluia – Heinrich Isaac: **Caro mea** (Choralis Constantinus II.)

Sequentia – **Lauda Sion** (Graduale Pataviense)

William Byrd: O sacrum convívium (Gradualia I, 1605)

Offertorium – **Sacerdótes incénsium** (Graduale Pataviense)

Sanctus – Heinrich Isaac: Missa Paschale a5

Agnus Dei – Heinrich Isaac: Missa Paschale a5

Communio – Heinrich Isaac: **Qui mánducat** (Choralis Constantinus II.)

William Byrd: Ave verum corpus (Gradualia I, 1605)

Introitus

Cibávit eos ex ádipe fruménti, alleluia: et de petra, melle saturávit eos, alleluia, alleluia, alleluia.

Ps. Exultáte Deo adiutóri nostro iubiláte Deo Iacob.

Glória Patri et Fílio et Spirítui Sancto sicut erat in princípío et nunc et semper et in sæcula sæculórum. Amen.

Introitus

Táplálta őket a búza zsírával, alleluja: és jóllaktatá mézzel a kősziklából, alleluja.

Ps. Örvendjétek az Istennek, a mi segítőknek ujjongjatok Jákob Istenének.

Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek. Miképpen kezdetben vala, most és mindenkor és mindörökkön örökké. Ámen.

Introitus

He fed them with the fat of wheat, alleluia; and filled them with honey out of the rock, alleluia, alleluia, alleluia.

Ps. Rejoice in God our helper; sing aloud to the God of Jacob.

Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Ghost. As it was in the beginning, is now, and ever shall be, world without end. Amen.

Kýrie, eléison.
Christe, eléison.
Kýrie, eléison.

Glória in excelsis Deo et in terra pax
homínibus bonæ voluntátis. Laudámus
te, benedicimus te, adorámus te,
glorificámus te, gratias ágimus tibi
propter magnam glóriam tuam,
Dómine Deus, Rex cæléstis Deus Pater
omnípotens, Dómine Fili unigénite,
Iesu Christe, Dómine Deus, Agnus Dei,
Fílius Patris, qui tollis peccáta mundi,
miserére nobis; qui tollis peccáta mundi,
súscipe deprecationem nostram. Qui
sedes ad dexteram Patris, miserére
nobis. Quóniam tu solus Sanctus, tu
solus Dóminus, tu solus Altíssimus,
Iesu Christe, cum Sancto Spírítu: in
glória Dei Patris. Amen.

O salutaris Hostia,
Quae caeli pandis ostium:
Bella premunt hostilia,
Da robur, fer auxilium.

Graduale

Oculi ómnium in te sperant, Dómine: et
tu das illis escam in témpore opportúno.
V) Aperis tu manum tuam: et imples
omne ánimam benedictióne.

Alleluia

V) Caro mea vere est cibus, et sanguis
meus vere est potus: qui mandúcat meam
carnem, et bibit meum sanguínem, in me
manet, et ego in eo.

Sequentia

Lauda Sion salvatorem,
lauda ducem et pastorem
in hymnis et canticis.

Quantum potes, tantum aude,
quia maior omni laude,
nec laudare sufficis.

Laudis thema specialis,
Panis vivus et vitalis
hodie proponitur.

Quem in sacræ mensa cænæ
turbæ fratrum duodenæ
datum non ambigitur.

Sit laus plena, sit sonora,
sit iocunda, sit decora
mentis iubiliatio.

Dies enim solemnus agitur,
in qua mensæ prima recolitur
huius institutio.

In hac mensa novi Regis,
novum Pascha novæ legis,
phase vetus terminat.

Vetustatem novitas,
umbram fugat veritas,
noctem lux eliminat.

Quod in cæna Christus gessit,

Uram, irgalmazz!
Krisztus, kegyelmezz!
Uram, irgalmazz!

Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön
békesség a jóakarátú embereknek.
Dicsőítünk téged, áldunk téged, imádunk
téged, magasztalunk téged, hálát adunk
neked nagy dicsőségédért, Urunk és
Istenünk, mennyei Király, mindenható
Atyaisten. Urunk, Jézus Krisztus,
egyszülött Fiú, Urunk és Istenünk, Isten
Báránya, az Atyának Fia, te elveszed a
világ bűneit, irgalmazz nekünk; te
elveszed a világ bűneit, hallgasd meg
könyörgésünket. Te az Atya jobbán ülsz,
irgalmazz nekünk. Mert egyedül te vagy a
Szent, te vagy az Úr, te vagy az egyetlen
Fölség, Jézus Krisztus, a Szentlélekkel
együtt, az Atyaisten dicsőségében. Ámen.

Ó, üdvösséges áldozat,
a zárt eget ki megnyitod,
ránk törnek ostromló hadak,
erőt adj, nyújtsd felénk karod.

Graduale

Mindeneknek szeme benned bízunk, Uram,
és te idejében megadod életüket. V)
Megnyitod kezedet és betöltesz minden
élőt áldásoddal.

Alleluia

V) Az én testem bizonnyal étel, az én
vérem bizonnyal ital. Aki eszi az én
testemet és issza az én véretem,
énbennem marad és én őbenne.

Sequentia

Dicsérd Sion, Üdvözítőd,
Jó pásztorod, hű segítőd,
Áldja hangos éneked.

Himnuszot mondj, egész szíveddel,
Szóddal úgyis nem érhedd el,
Méltón nem dicsérheted.

Nagy dologról szól az ének;
Élet élő kútfejének,
A Kenyérnek hódolunk.

Estelén a Vacsorának
A tizenkét tanítványnak
Mít kiosztott Krisztusunk.

Hangosan hát fönnesengjen,
Ujjongjon és égre csengjen
Zengő lelkünk hangja ma.

Mert mit ajkunk most magasztal:
Amaz ünnep, amaz asztal,
Amaz első lakoma.

Ott új Húsvét napja támadt,
Új kötése új királynak,
Régi Húsvét bételett.

Új világtól fut az óság,
Árnyat oszlat új valóság
Fényesség űz éjfelet.

S amit ott tett önkézével:

Lord, have mercy.
Christ, have mercy.
Lord, have mercy.

Glory to God in the highest. And on earth
peace to people of good will. We praise
You. We bless You. We worship You.
We glorify You. Lord God, heavenly
King, God the Father almighty. Lord
Jesus Christ, the Only-begotten Son.
Lord God, Lamb of God, Son of the
Father. You who take away the sins of
the world, have mercy on us. You who
take away the sins of the world, receive
our prayer. You who sit at the right hand
of the Father, have mercy on us. For You
alone are holy. You alone are Lord. You
alone are the Most High, Jesus Christ,
with the Holy Spirit, in the Glory of God
the Father. Amen.

O salutary Host,
Who expandest the door of the sky,
Hostile wars press.
Give strength; bear aid.

Graduale

The eyes of all hope in Thee, O Lord,
and Thou givest them meat in due
season. V) Thou openest Thy hand, and
fillest every living creature with Thy
blessing.

Alleluia

V) My Flesh is meat indeed and My
Blood is drink indeed: he that eateth My
Flesh and drinketh My Blood, abideth in
Me, and I in Him.

Sequentia

Sion, lift thy voice and sing:
Praise thy Savior and thy King,
Praise with hymns thy Shepherd true.

All thou canst, do thou endeavor,
Yet thy praise can equal never
Such as merits thy great King.

See today before us laid
The living and life-giving Bread!
Theme for praise and joy profound!

The same which at the sacred board
Was, by our incarnate Lord,
Giv'n to His Apostles round.

Let the praise be loud and high:
Sweet and tranquil be the joy
Felt today in every breast,

On this festival divine
Which records the origin
Of the glorious Eucharist.

On this table of the King,
Our new Paschal offering
Brings to end the olden rite.

Here, for empty shadows fled,
Is reality instead;
Here, instead of darkness, light.

His own act, at supper seated,

faciendum hoc expressit
in sui memoriam.

Docti sacris institutis,
panem, vinum in salutis
consecramus hostiam.

Dogma datur Christianis,
quod in carnem transit panis,
et vinum in sanguinem.

Quod non capis, quod non vides,
animosa firmat fides
præter rerum ordinem.

Sub diversis speciebus,
signis tantum, et non rebus,
latent res eximiae.

Caro cibus, sanguis potus,
manet tamen Christus totus
sub utraque specie.

A sumente non concisus,
non confractus, non divisus,
integer accipitur.

Sumit unus, sumunt mille,
quantum isti, tantum ille,
nec sumptus consumitur.

Sumunt boni, sumunt mali,
sorte tamen inæquali,
vitæ, vel interitus.

Mors est malis, vita bonis,
vide, paris sumptionis
quam sit dispar exitus.

Fracto demum sacramento,
ne vacilles, sed memento,
tantum esse sub fragmento,
quantum toto tegitur.

Nulla rei fit scissura,
signi tantum fit fractura
qua nec status, nec statura
sigati minuitur.

Ecce panis Angelorum,
factus cibus viatorum,
vere panis filiorum,
non mittendus canibus.

In figuris præsignatur,
cum Isaac immolatur,
agnus Paschæ deputatur,
datur manna patribus.

Bone pastor, panis vere,
Iesu nostri miserere,
tu nos pasce, nos tuere,
tu nos bona fac videre
in terra viventium.

Tu, qui cuncta scis et vales,
qui nos pascis hic mortales,
tuos ibi commensales,
cohæredes et sodales
fac sanctorum civium.

Amen. Alleluia.

O sacrum convivium, in quo Christus
sumitur; recolitur memoria passionis ejus;
mens impletur gratia; et futurae gloriae
nobis pignus datur. Alleluia.

Emlékére nyílt igével
Hagyta Krisztus végzenünk,
Szent igéktől megoktatva,
Üdvösséges áldozatra
Kenyeret s bort szentelünk.

Ágazatja szent hitünknek:
Testté, vérré lényegülnek,
Bor s kenyér mi volt előbb.

Régi rend itt újnak enged,
Szárnya lankad észnek, szemnek,
Élő hitből végy erőt.

Színében bor és kenyérnek
(Jel csak ez, de más a lényeg!)
Drága nagy jók rejlenek.

Vér bár a bor, test az étel,
Egy is Krisztus, semmi kétely!
Két szín Őt nem osztja meg.

Aki veszi, meg nem osztja,
Meg nem töri, nem szakasztja,
Mindenek épen veszik.

Veszi egy és ezrek veszik,
S minden egyenlőn kapja részeit,
Mégis: nem fogyatkozik.

Veszi jó és veszi vétkek,
Ám gyümölcse vajmi kétes:
Élet vagy elkárkozás.

Rosznak átok, üdv a jóknak:
Lásd, az együtt áldozóknak
Végül milyen szörnyű más!

S ha megtört az áldozatban,
Kétség, tud meg, nincsen abban:
Úgy van ott minden darabban,
Mint a teljes szín alatt.

Őt törés nem törheté meg,
Csak a jelnek (köntösének!)
Színe tört meg, ám a lényeg
Változatlan egy marad.

Imhol angyaloknak étke,
Vándorútunk erőssége,
Édes fiak vendégsége!
Ebeknek oda ne vesd!

Ósi manna ezt mutatja,
Ezt Izsáknak áldozatja,
Bárány vére csordulatja
Képpel írja régen ezt.

Kegyes pásztor, igaz étek:
Édes Jézus! kérünk téged,
Te legeltesd; véd a néped,
Te mutasd meg kegyességed,
Fönn az élők közepett.

Mindenható fejedelmünk,
Éltünk, éltetők, szerelmünk,
Engedj asztalodra lelnünk,
S testvérül engedd ölelnünk
Odafönn a szenteket.

Ámen. Alleluia.

Ó szentséges lakoma! Krisztust vesszük
rajta; felidézzük szenvedésének emlékét;
bensőnket kegyelem tölti el, s a jövődő
dicsőség záloga nekünk adatik, alleluia.

Christ ordain'd to be repeated,
In His memory divine;

Wherefore now, with adoration,
We, the Host of our salvation,
Consecrate from bread and wine,

Hear what holy Church maintaineth,
That the bread its substance changeth
Into Flesh, the wine to Blood.

Doth it pass thy comprehending?
Faith, the law of sight transcending
Leaps to things not understood,

Here beneath these signs are hidden
Priceless things, to sense forbidden
Signs, not things, are all we see.

Flesh from bread, and Blood from wine,
Yet is Christ in either sign,
All entire, confessed to be.

They, who of Him here partake,
Sever not, nor rend, nor break:
But, entire, their Lord receive,

Whether one or thousands eat,
All receive the self-same meat,
Nor the less for others leave,

Both the wicked and the good
Eat of this celestial Food;
But with ends how opposite!

Here 'tis life: and there 'tis death:
The same, yet issuing to each
In a difference infinite.

Nor a single doubt retain,
When they break the Host in twain,
But that in each part remains
What was in the whole before;

Since the simple sign alone
Suffers change in state or form,
The signified remaining one
And the same for evermore.

Lo! upon the altar lies,
Hidden deep from human eyes,
Bread of Angels from the skies,
Made the food of mortal man;

Children's meat to dogs denied,
In old types presignified:
In the manna heaven-supplied
In Isaac, and the Paschal lamb.

Jesu! Shepherd of the sheep!
Thou Thy flock in safety keep,
Living Bread! Thy life supply:
Strengthen us, or else we die:
Fill us with celestial grace!

Thou, who feedest us below!
Source of all we have or know!
Grant that with Thy Saints above,
Sitting at the feast of love,
We may see Thee face to face.

Amen. Alleluia.

O sacred banquet, wherein Christ is
received; the memorial of his passion is
renewed; the soul is filled with grace; and
a pledge of future glory is given to us.
Alleluia.

Offertorium

Sacerdotes incensum Dómini et panes offerent Deo, et in Deo sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen eius, alleluia.

Sanctus, sanctus, sanctus Dóminus Deus Sábaoth. Pleni sunt caeli et terra glória tua. Hosanna in excelsis. Benedictus qui venit in nómine Dómini. Hosanna in excelsis.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi: miserere nobis.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi: miserere nobis.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi: dona nobis pacem.

Communio

Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo, dicit Dóminus.

Ave, verum corpus natum de Maria Virgine: vere passum, immolatum in cruce pro homine: cuius latus perforatum unda fluxit et sanguine: esto nobis praegustatum, in mortis examine. O dulcis, O pie, O Jesu, Fili Mariae. Miserere mei. Amen.

Offertorium

Az Úr papjai tömjént és kenyeret visznek Istennek: azért szentek legyenek Istenük előtt és ne szennyezzék be az ő nevét, alleluja!

Szent vagy, szent vagy, szent vagy, mindenség Ura, Istene. Dicsőséged betölti a mennyet és a földet. Hozsanna a magasságban. Áldott, aki jön az Úr nevében. Hozsanna a magasságban.

Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit: irgalmazz nekünk.

Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit: irgalmazz nekünk.

Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit: adj nekünk békét.

Communio

Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, énbennem marad és én őbenne, mondja az Úr.

Üdvözlégy, igaz Test, ki Szűz Máriától születted! Valóban szenvedted, s feláldoztad magadat a keresztfán az emberért. Kinek átvert oldalából víz és vér folyott! Add, hogy veled táplálkozhassunk majd a halál megpróbáltatásában is! Ó édes Jézus! Ó kegyes Jézus! Ó Mária fia, Jézus! Irgalmazz nekem. Ámen.

Offertorium

The priests of the Lord offer incense and loaves to God, and therefore they shall be holy to their God, and shall not defile His Name. Alleluia.

Holy, Holy, Holy Lord God of Hosts. Heaven and earth are filled with your glory. Hosanna in the highest. Blessed is He Who comes in the Name of the Lord. Hosanna in the highest.

Lamb of God, Who take away the sins of the world, have mercy on us.

Lamb of God, Who take away the sins of the world, have mercy on us.

Lamb of God, Who take away the sins of the world, grant us peace.

Communio

he that eateth My Flesh and drinketh My Blood, abideth in Me, and I in Him.

Hail the true body, born of the Virgin Mary: You who truly suffered and were sacrificed on the cross for the sake of man. From whose pierced flank flowed water and blood: Be a foretaste for us in the trial of death. O sweet, O merciful, O Jesus, Son of Mary. Have mercy on me. Amen.

V O C E S Æ Q U A L E S

Opicz József, Nagy Ákos, Héjja Benedek, Mizsei Zoltán, Koncz András

---